

**Archeologische begeleiding bij de
herinrichting van de
Paddepoelsterweg te Groningen,
gemeente Groningen (GR)**

Infra

Milieu

Archeologie

Geo-ICT & Geo-Info

**Archeologische begeleiding bij
de herinrichting van de
Paddepoelsterweg te Groningen,
gemeente Groningen (GR)**

opdrachtgever	Koninklijke Sjouke Dijkstra b.v.
datum	9 maart 2017
projectleider	mevrouw M.J.M de Wit
auteur	de heer A.R. Wieringa
projectnummer	95167316
status	definitief
ISSN-nummer	1875-5313
MUG-publicatie	2016-108

meuw

MUG-projectnummer	95167316
Opdrachtgever	Koninklijke Sjouke Dijkstra b.v. b.v. De heer E. Wagemakers T: (0594) 55 24 05 E: ewagemakers@sjoukedijkstra.nl
MUG-publicatie	2016-108
Bevoegde overheid	Gemeente Groningen Mevrouw F. Veenman Postbus 7081 9701 JB Groningen T.: (050) 367 80 88 E: froukje.veenman@groningen.nl
Beheer en plaats documentatie	MUG Ingenieursbureau b.v.
Onderzoekmeldingsnummer	4011121100
Tekst	De heer A.R. Wieringa, met een bijdrage van C.G. Koopstra
Kaartmateriaal	Mevrouw T.N. Krol-Karsten
Beeldmateriaal	MUG Ingenieursbureau b.v., tenzij anders vermeld
Status	definitief
Redactie en autorisatie	mevrouw M.J.M. de Wit
Uitgegeven door	MUG Ingenieursbureau b.v. Postbus 136 9350 AC Leek T: 0594-552420 E: info@mug.nl
Datum	9 maart 2017
ISSN	1875-5313

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	1
1 Inleiding	2
1.1 Aanleiding voor het onderzoek	2
1.2 Ligging van het onderzoeksgebied	2
1.3 Objectgegevens	3
1.4 Overzicht van de uitgevoerde werkzaamheden	3
1.5 Doel van het onderzoek	3
1.6 Onderzoeksgeschiedenis en gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	3
2 De archeologische begeleiding	5
2.1 De opzet van het onderzoek	5
2.2 Onderzoeksvragen	6
2.3 Bodemopbouw en gaafheid vindplaats	6
2.4 Sporen en structuren	7
2.5 Vondstmateriaal	10
3 Metaal	11
3.1 Inleiding	11
3.2 Resultaten	11
3.3 Conclusie	13
4 Conclusie, beantwoording onderzoeksvragen en aanbeveling	14
4.1 Conclusie	14
4.2 Beantwoording onderzoeksvragen	15
4.3 Aanbeveling	16
Literatuur en bronnen	17
Lijst met afbeeldingen en verantwoording	17

BIJLAGEN

Bijlage 1	Putten- en sporenkaart
Bijlage 2	Vondstenlijst
Bijlage 3	Determinatielijst metaal

Samenvatting

Aanleiding tot de hier beschreven archeologische begeleiding, protocol opgraven is de herinrichting van de Paddepoelsterweg ten noorden van het Van Starckenborghkanaal te Groningen. Deze herinrichting wordt uitgevoerd door Koninklijke Sjouke Dijkstra b.v., in opdracht van gemeente Groningen Omdat deze plannen met bodemversturende ingrepen gepaard gaan, is een archeologisch onderzoek noodzakelijk. Door de aard van de werkzaamheden en de omstandigheden waarin zij moeten plaatsvinden, was een onderzoek voorafgaand hieraan niet mogelijk en is gekozen voor een archeologische begeleiding van de werkzaamheden. Dit onderzoek wordt uitgevoerd conform de Monumentenwet van 1988. Koninklijke Sjouke Dijkstra b.v. heeft MUG Ingenieursbureau b.v., afdeling Archeologie, opdracht gegeven de begeleiding uit te voeren.

Binnen het onderzoekstraject moest rekening gehouden worden met de aanwezigheid van vlaknederzettingen, overslibde wierden, dijktracés, oudere wegdekken en verkavelingsstructuren.

De enige structuur die is waargenomen tijdens het onderzoek betreft de Paddepoelsterweg zelf. Sporen van deze weg zijn waargenomen tot in de top van de vaste klei, op een diepte van circa 0,5 m-mv. Deze restanten bestaan uit klinkerverhardingen uit de 19^e en 20^e eeuw, voorafgegaan door een kleiweg. Onder en tussen deze klinkerverhardingen en uit de kleiweg zelf is vondstmateriaal aangetroffen dat voor het overgrote deel bestond uit hoefijzers en hoefnagels. Dit materiaal is niet verzameld. Ander, goed dateerbaar vondstmateriaal dat wel is verzameld, bestaat uit enkele munten, een rekenpenning, knopen, sierbeslag, een lakenlood en een zwaardschedebeschermer. Dit vondstmateriaal dateert tussen de 13^e en 19^e eeuw en kan geassocieerd worden met de Paddepoelsterweg, hoewel een relatie tussen de wierde Paddepoel en vondstnummers 1 en 2 uit het noordelijk deel van het onderzoeksgebied vanwege de geringe afstand van de weg tot de wierde niet uitgesloten kan worden. Ongetwijfeld zullen de bewoners van de wierde Paddepoel ook de Paddepoelsterweg gebruikt hebben.

Oudere sporen als sloten, wierden en dergelijke zijn niet gevonden. Wel zijn een oude oeverwal en een zone met een (vertrapt) vegetatieniveau aangetroffen. Op deze oeverwal is een klein fragment terpaardewerk daterend uit de periode rond het begin van de jaartelling gevonden. Deze vondst impliceert dat er kans bestaat op archeologische resten uit deze periode in de directe nabijheid.

Waarnemingen van de natuurlijke bodemopbouw in het onderzoeksgebied werden belemmerd door de vrij geringe ontgravingsdiepte en door het door eeuwenlang gebruik vertrapte deel van de circa bovenste 50 cm van de bodemopbouw.

Op basis van de huidige, kronkelende ligging van de weg, is het verleidelijk te veronderstellen dat de Paddepoelsterweg is aangelegd of is ontstaan op oude oeverwallen of inversieruggen van het Selwerderdiepje. Binnen het onderzoeksgebied valt op dat dit kronkelige verloop wordt onderbroken door stukken kaarsrechte weg. Zoals blijkt uit de problemen met de zetting van het nieuwe wegcunet kruist de weg hier een oude meander van het Selwerderdiepje. De vraag werpt zich hierdoor op of de oude, niet-verharde weg in het verleden een ander verloop heeft gehad of dat deze rechte stukken oorspronkelijk zijn, wat zou inhouden dat de weg planmatig is aangelegd. Op basis van het huidige onderzoek kan deze vraag helaas niet beantwoord worden.

1 Inleiding

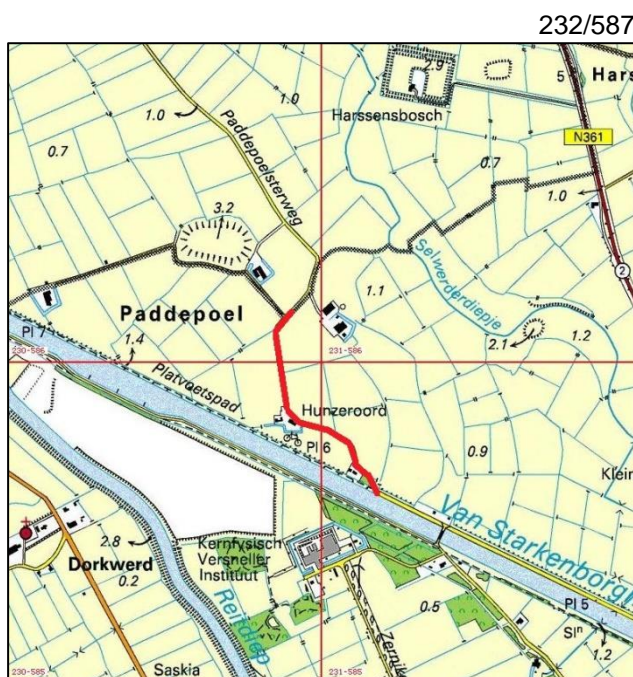
1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Aanleiding tot de hier beschreven archeologische begeleiding, protocol opgraven is de herinrichting van de Paddepoelsterweg, ten noorden van het Van Starckenborghkanaal, te Groningen. Deze herinrichting wordt uitgevoerd door Koninklijke Sjouke Dijkstra b.v., in opdracht van gemeente Groningen. Omdat deze plannen met bodemversturende ingrepen gepaard gaan, is een archeologisch onderzoek noodzakelijk. Door de aard van de werkzaamheden en de omstandigheden waarin zij moeten plaatsvinden, was een onderzoek voorafgaand hieraan niet mogelijk en is gekozen voor een archeologische begeleiding van de werkzaamheden. Dit onderzoek wordt uitgevoerd conform de Erfgoedwet. Koninklijke Sjouke Dijkstra b.v. heeft MUG Ingenieursbureau b.v., afdeling Archeologie, opdracht gegeven de begeleiding uit te voeren.

De archeologische begeleiding heeft plaatsgevonden tussen 23 augustus en 15 september 2016 en stond onder leiding van mevrouw M.J.M. de Wit. Het veldwerk werd uitgevoerd door de heer A.R. Wieringa en mevrouw T.N. Krol-Karsten. De uitwerking vond plaats tussen eind september en december 2016. Het onderzoek is uitgevoerd conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.0, en de richtlijnen in het Programma van Eisen (De Roller 2016).¹

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied betreft de Paddepoelsterweg te Groningen, ten noorden van het Van Starckenborghkanaal en doorlopend tot aan de gemeentegrens met gemeente Winsum.

Afbeelding 1. Topografische kaart, inclusief RD-coördinaten, met hierop aangegeven de onderzoekslocatie (aangegeven met een rode lijn) en omgeving (bron: Topografische Dienst Nederland)

¹ De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl

1.3 Objectgegevens

Tabel 1. Algemene gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie	Groningen
Gemeente	Groningen
Plaats	Groningen
Toponiem	Paddepoelsterweg
Kaartblad	07D
Coördinaten	230.875/586.130 (NW) 231.268/585.551 (NO)
Oppervlakte plangebied	1.000 m x 4 m
Oppervlakte onderzoeksgebied	1.000 m x 4 m
Periode	ijzertijd-middeleeuwen
Landschapstype	wierdenlandschap

1.4 Overzicht van de uitgevoerde werkzaamheden

De Paddepoelsterweg, die net ten noorden en buiten de bebouwde kom van de stad Groningen is gelegen, wordt gereconstrueerd. Hiervoor zal de wegverharding en een deel van de berm worden verwijderd en zal het cunet vervolgens ontgraven en verzwaard worden, waarna een nieuw wegdek wordt aangebracht. De ontgravingsdiepte voor het nieuwe cunet zal, zowel ter hoogte van het oude wegdek als in de huidige berm, maximaal 0,56 m-mv bedragen. De nieuwe weg wordt een halve meter breder dan de oude weg: aan weerszijden van de oude weg wordt in de huidige berm het nieuwe cunet over een breedte van 0,25 m aangelegd. Er zijn geen profieltekeningen van de wegoebouw beschikbaar.

1.5 Doel van het onderzoek

Het doel van een archeologische begeleiding, protocol opgraven is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming over het verleden.

1.6 Onderzoeksgeschiedenis en gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Voorafgaand aan de herinrichting van de Paddepoelsterweg heeft archeologisch booronderzoek in het tracé van de weg plaatsgevonden (De Roller 2016). Ondanks dat in dit booronderzoek geen directe archeologische waarden konden worden aangetoond, is toch geadviseerd de werkzaamheden onder archeologische begeleiding te laten plaatsvinden. Op grond van de nabijheid van verschillende archeologische vindplaatsen (waaronder de wierde Paddepoel, waar de weg haar naam aan ontleent) kan namelijk niet uitgesloten worden dat er archeologische sporen binnen de geplande ontgravingen van het wegtracé aanwezig zijn (zie afbeelding 2). Daarom moet binnen het onderzoekstraject rekening gehouden worden met de aanwezigheid van vlaknederzettingen, overslibde wierden, dijktracés, oudere wegdekken en verkavelingsstructuren (De Roller 2016). Dit advies is overgenomen door de bevoegde overheid.

Tabel 1.2 Vereenvoudigde archeologische tijdsschaal (bron: Brandt et al. 1992)

Periode	Van	Tot
Oude steentijd of paleolithicum	-	8800 voor Chr.
Midden steentijd of mesolithicum	8800 voor Chr.	4900 voor Chr.
Nieuwe steentijd of neolithicum	5300 voor Chr.	2000 voor Chr.
Bronstijd	2000 voor Chr.	800 voor Chr.
IJzertijd	800 voor Chr.	12 voor Chr.
Romeinse tijd	12 voor Chr.	450 na Chr.
Vroege middeleeuwen	450 na Chr.	1050 na Chr.
Late middeleeuwen	1050 na Chr.	1500 na Chr.
Nieuwe tijd	1500 na Chr.	heden

2 De archeologische begeleiding

2.1 De opzet van het onderzoek

Gezien de aard van de werkzaamheden en de ontsluitingsfunctie van de weg was een archeologisch onderzoek voorafgaand aan de herinrichting niet mogelijk. Daarom werd door de bevoegde overheid gekozen voor de archeologische begeleiding onder protocol opgraven van het grondwerk tijdens de herinrichting. Het verwijderen van het asfalt viel buiten de begeleiding. Het verwijderen van de onder het asfalt liggende puinverhardingen en alle overige graafwerkzaamheden zijn wel archeologisch begeleid. In en onder de huidige puinverhardingen werden resten van oudere wegdekken en wegverhardingen verwacht.

De uitvoering van het onderzoek heeft plaatsgevonden conform de bepalingen in de meest recente versie van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0). In verband met het belang van de weg voor de ontsluiting van boerderijen en percelen is in blokken van circa 80 m lengte gewerkt. Het asfalt is over deze lengte verwijderd en afgevoerd. Hierna is de puinverharding verwijderd en is het cunet ontgraven. Ieder afzonderlijk blok is als werkput geregistreerd (zie bijlage 1). Eventuele vondsten werden direct onder de moderne asfaltlaag verwacht. De ontgraving heeft, op aanwijzing van de archeoloog, laagsgewijs plaatsgevonden waarbij is gegraven met een kraan met een gladde bak. De afgegraven lagen zijn geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische grondsporen en vondstmateriaal en zijn afgezocht met een metaaldetector. Door verstoringen door het graven van kabel- en leidingsleuven aan weerszijden van de weg was het niet mogelijk lengteprofielen te documenteren. In de as van de weg is in werkput 8 wel een dwarsprofiel gedocumenteerd (zie afbeelding 3). De civieltechnische diepte was tevens de archeologische einddiepte (circa 0,56 m-mv).

Afbeelding 2. Werkput 14: de Paddepoelsterweg tijdens de werkzaamheden, gezien richting het noordwesten. De wierde Paddepoel, waar de weg haar naam aan ontleent, ligt achter de bomen in het midden van de foto

2.2 Onderzoeksvragen

In het Programma van Eisen dat is opgesteld door MUG Ingenieursbureau b.v. (De Roller 2016), zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. *Wat is de geologische/bodemkundige opbouw?*
2. *Bevinden zich binnen het onderzoeksgebied nog archeologische resten?
Zo ja, wat is de aard, omvang en datering? Wat is hun diepteligging en fysieke kwaliteit?*
3. *Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen/vondsten en het omliggende landschap?*
4. *Is er sprake van verschillende bewoningsfasen?*
5. *Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig en wat is hun ruimtelijke spreiding, datering en conservering?*
6. *Wat is de relatie van deze archeologische resten met de in de omgeving van het onderzoeksgebied aangetroffen archeologische resten?*
7. *Zijn er sporen van landinrichting en waaruit bestaan deze?*
8. *Is er een dijktracé aanwezig?*
9. *Zijn er oude meanders van het Selwerderdiepje aanwezig?*

2.3 Bodemopbouw en gaafheid vindplaats

De bodemopbouw in vrijwel het gehele onderzoeksgebied bestaat uit verschillende fasen van de Paddepoelsterweg. Tot aan de ontgravingsdiepte was vrijwel de gehele bovengrond min of meer geroerd door het gebruik van het onderzoeksgebied als weg (zie afbeelding 3). In de laatste fase betreft dit de huidige asfaltweg, die is voorafgegaan door minimaal twee fasen met klinkerverharding. Daarvoor was waarschijnlijk sprake van een niet- of slechts deels met puin verharde kleiweg. Doordat de natuurlijke bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied verstoord bleek, was interpretatie van de voor vaste grond aangenomen bodemlaag aan de onderzijde van het wegcunet lastig: tot op het eindniveau waren puinspikkels en vage banen in de rijrichting van de weg waarneembaar in de vaste klei. Deze verstoring is deels veroorzaakt door de ontgravingsmethodiek: de aan- en afvoer van asfalt, puin, klei en nieuw verhardingsmateriaal kon maar vanuit één richting plaatsvinden, wat betekende dat de zwaar geladen vrachtauto's en de graafmachine heen en weer reden over al van verharding ontdane wegvakken.

Afbeelding 3. Profielopname in de as van de weg (werkput 8, dwarsprofiel). De natuurlijke klei onder de puinverharding is geheel vertrap

De natuurlijke bodem in het onderzoeksgebied bestaat over het algemeen uit zwak tot matig zandige klei. In werkputten 13 en 14 ligt een oeverwal, bestaande uit sterk zandige, wat roestige klei. Waarschijnlijk snijdt de Paddepoelsterweg ongeveer ter hoogte van werkput 5 een oude meander: de wegenbouwer had hier namelijk problemen met de stabiliteit van de weg door de zachte ondergrond. Vermoedelijk betreft deze slappe grond de opvullingen van deze meander. Ook in werkput 13, in de zone ten westen van de oeverwal, was de bodem vrij slap, hoewel minder uitgesproken dan in werkput 5. Met uitzondering van een beperkte zone in werkput 8 zijn in de vaste klei geen vegetatieniveaus waargenomen. In werkput 8 is

waarschijnlijk wel een vegetatieniveau waargenomen hoewel de bodem hier zó vertrappt bleek dat dit niveau alleen als donkergrijze vlekken in de lichte klei te herkennen was (zie afbeelding 4). Deze interpretatie is tot stand gekomen vanwege het feit dat, hoewel de bodem onder het gehele wegtracé vertrappt was, dergelijke vlekken in de rest van het tracé niet zijn waargenomen.

Afbeelding 4. Handmatig opgeschaafd deel van het vlak in werkput 8: resten van een mogelijk vertrappt vegetatieniveau tekenen zich af als donkergrijze vlekken in de grijze klei

2.4 Sporen en structuren

De enige structuur die is waargenomen tijdens het onderzoek betreft de Paddepoelsterweg zelf. Sporen van deze weg zijn waargenomen tot in de top van de vaste klei, op een diepte van circa 0,5 m-mv. De oudste fase van de weg betreft een kleiweg, die volgens oude kaarten al rond 1730 bestond (zie afbeelding 5). De weg is waarschijnlijk twee maal deels bestraat geweest: de oudste fase betreft wegverharding in de vorm van twee stroken in het wagenspoor gelegde bakstenen. Voor het merendeel betreft het hier, voor zover waarneembaar, een enkele vlijlaag van op hun vlakke kant gelegde, vrij kleine hele en halve bakstenen. Een deel hiervan is hardgebakken (versinterd) maar een deel is ook zacht gebakken. De bakstenen vertoonden geen sporen van mortel of anderszins eerder gebruik. Dat doet vermoeden dat het hier voor woningbouw afgekeurde bakstenen betreft. In een groot deel van het tracé was deze baksteenlaag grotendeels kapotgereden (zie afbeelding 6). In een volgende fase is op deze bakstenen verharding een puinlaag aangebracht en is in het midden van de weg een half meter breed pad van hardgebakken klinkers in een laag woudzand gelegd (zie afbeelding 7). Beide baksteenverhardingen zijn waarschijnlijk 20^e- of uiterlijk laat 19^e-eeuws: ter hoogte van boerderij Hunzeroord is onder de oudste baksteenverharding een munt uit 1826 gevonden.

Bij het aanbrengen van asfalt zijn de uitgesleten rijbanen aan weerszijden van het klinkerpad voorzien van een puinlaag, de bestrating door de as van de weg lag koud onder het asfalt. De huidige Paddepoelsterweg volgt niet helemaal het tracé van de oorspronkelijke weg: in werkput 16 loopt de oude weg rechtdoor en maakt een markante knik, terwijl de huidige weg afbuigt richting het in 1935 gegraven Van Starckenborghkanaal (zie afbeelding 8). De oude klinkerverharding is hier direct onder de grasmat aanwezig. Onder en tussen de klinkerverhardingen is vondstmateriaal aangetroffen dat voor het overgrote deel bestond uit hoefijzers en hoefnagels. Materiaal dat geen informatiewaarde had, is niet verzameld.

Afbeelding 5. In juli 1730 vervaardigde kaart van het onderzoeksgebied, geplot op de huidige kadastrale ondergrond. De Paddepoelsterweg (aangegeven met een rode lijn) loopt langs de linkerkant van de kaart. Met uitzondering van de knik in de weg bij het Van Starckenborghkanaal is de ligging van de weg de afgelopen 286 jaar niet gewijzigd (bron: <http://fleximap.groningen.nl/gnmaps/monumenten/>)

Afbeelding 6. Het algemene beeld tijdens de archeologische begeleiding: diep in de klei weggedrukte puinsporen

Afbeelding 7. Pad van hardgebakken klinkers in de as van de weg bij boerderij Hunzeroord, in overzichts- en detailfoto

Afbeelding 8. De Paddepoelsterweg vóór en na de aanleg van het Van Starckenborghkanaal op kaartmateriaal uit respectievelijk 1905 (Bonnebladen) en 1935. Op de rechterafbeelding, is met een groene lijn het oude, onder de grasmat waarschijnlijk nog aanwezige verloop van de weg aangegeven (bron: www.topotijdreis.nl)

2.5 Vondstmateriaal

Bij de archeologische begeleiding is een kleine hoeveelheid vondstmateriaal verzameld (zie bijlage 2). Dit vondstmateriaal is voornamelijk verzameld uit de klei direct onder de puinverhardingen. Een deel hiervan is geselecteerd voor verdere uitwerking. Dit vondstmateriaal betreft vrijwel uitsluitend metalen voorwerpen, die uitgebreid besproken worden in hoofdstuk 3. Een andere vondst (vondstnummer 8) betreft een klein fragment terpaardewerk, daterend uit de periode rond het begin van de jaartelling.² Het aardewerkfragment is gevonden op een oeverwal op de grens van werkputten 13 en 14. De kans is aanwezig dat er in de directe nabijheid van deze vondst archeologische resten uit het begin van de jaartelling liggen.

² Mondelinge mededeling mevrouw A. Kuiper, aardewerkspecialist Tot op de Bodem, bureau voor archeologisch onderzoek en culturele projecten

3 Metaal

*C.G. Koopstra*³

3.1 Inleiding

Tijdens de begeleiding aan de Paddepoelsterweg zijn veertien metalen objecten aan het licht gekomen. Deze zijn alle geselecteerd voor uitwerking (zie bijlage 3). Drie van deze objecten stammen uit de late middeleeuwen, elf dateren uit de nieuwe tijd. De meeste voorwerpen (N=11) zijn vervaardigd uit koper en/of koperlegering. De overige drie zijn gemaakt van tin (N=2) en lood (N=1). Alle objecten zijn mechanisch gereinigd en geconserveerd met behulp van microkristallijne was. In deze paragraaf zullen de objecten per afzonderlijk tijdvak worden besproken, waarna de paragraaf met een korte conclusie wordt afgesloten.

3.2 Resultaten

Late middeleeuwen

Drie voorwerpen dateren uit de middeleeuwen. Ze zijn alle vervaardigd uit brons. Vondstnummer 1 is aangetroffen in werkput 1. Het betreft een zwaardschedebeschermer uit de 13^e eeuw (zie afbeelding 9). Tijdens de reiniging kwamen aan de binnenzijde textielresten aan het licht die door de koperoxide geconserveerd zijn gebleven. Dit houdt in dat de schede voor een deel uit textiel vervaardigd was, waarschijnlijk gecombineerd met leer. Het exemplaar is aan beide zijden opengewerkt ter decoratie. Eén zijkant is gescheurd en getuige de oxidatie op het breukvlak, betreft het een oude scheur. Mogelijk is de schedepunt ergens blijven haken en is de beschermer van de schede gesprongen. Een dergelijke scheur kan overigens enkel ontstaan als op het object grote krachten zijn komen te staan. Het is in dit licht aannemelijk dat de schede ergens aan is blijven haken. Aangezien de Paddepoelsterweg gelegen is in de nabijheid van de middeleeuwse steenhuizen van Harssens, Zernike en Selwerd (het voormalige kasteel van de heren van Selwerd), is een associatie tussen de schedebeschermer en deze steenhuizen niet ondenkbaar.

Vondstnummer 3 betreft een fragment van een bronzen gesp. Waarschijnlijk stamt dit exemplaar uit de 15^e eeuw. Van de gesp is iets meer dan de helft bewaard gebleven. De resterende zijde is vierhoekig. Het ontbrekende deel zal vermoedelijk rechthoekig zijn geweest. Het derde object, een klein fragment van sierbeslag, heeft eveneens vondstnummer 3. Het uiteinde van het beslag toont een bloem, de steel bestaat uit een parelrij. Het grove karakter van het fragment doet vermoeden dat het beslag stamt uit de 14^e of 15^e eeuw.

³ Archeovisie

Afbeelding 9. Laatmiddeleeuwse bronzen zwaardschedebeschermer (vondstnummer 1)

Nieuwe tijd

Zoals in de inleiding al is vermeld, stammen elf objecten uit de nieuwe tijd. De oudste twee voorwerpen dateren uit de 16^e eeuw. Ze behoren beide tot vondstnummer 1 en zijn aangetroffen in werkput 1. Op het eerste gezicht lijkt het om twee munten te gaan, maar nadere bestudering van het grootste exemplaar verraaft dat het om een rekenpenning gaat. De penning is zeer slecht bewaard gebleven en er zijn slechts enkele details zichtbaar. Deze details zijn echter afdoende om de penning toe te wijzen aan de rekenpenningmeester Iorg Schultes die de penning in de periode 1515-1559 in Neurenberg moet hebben geslagen. Een ongeschonden exemplaar zou op de voorzijde een schip tonen en op de keerzijde een vierkant met vier Franse lelies. Vroege exemplaren vertonen in sommige gevallen onzinteksten, op latere penningen zijn wel kloppende, leesbare randschriften te lezen, soms ook voorzien van een jaartal. Dit werd overigens afgedwongen door het gilde. Helaas zijn op het aangetroffen exemplaar slechts enkele letters te lezen waardoor de penning niet scherper te dateren valt dan de ambtsduur van de maker. De kleine munt is wel echt als munt te bestempelen. Net als de penning is ook hier de conditie erg slecht. Gezien de grootte gaat het hier vermoedelijk om een kwart plak uit de stad Groningen. Dergelijke munten dateren uit de 16e eeuw.

Acht objecten stammen uit de 17e en/of 18e eeuw. Van deze acht zijn er vijf vervaardigd uit brons, twee uit tin en één uit lood. Het loden object betreft een lakenlood (vondstnummer 4). Lakenloden zijn kwaliteitsmerken die gangbaar waren in de 17e- en 18e-eeuwse lakenindustrie en waarop veelal de kwaliteit, de maker en de stad van herkomst op vermeld stonden. Het aangetroffen exemplaar is slecht bewaard gebleven en spijtig genoeg niet nader te duiden. De twee voorwerpen van tin betreffen knopen (vondstnummer 4). Ze zijn eenvoudig van vorm en ongedecoreerd. Van beide exemplaren missen de ogen. De bronzen objecten bestaan uit een kleine rechthoekige gesp (vondstnummer 7), een fragment van een gesp (vondstnummer 7; zie afbeelding 10), een hartvormig leerbeslag (vondstnummer 21) en een fragment van een kraan met tap (vondstnummer 4). Ook de tap, die zich dus nog in de kraan bevindt, is incompleet, het sierornament aan de bovenzijde is afgebroken.

Het voorwerp met de jongste datering betreft een cent uit 1826, geslagen onder het koningschap van Willem I. De munt is in Brussel geslagen, getuige de B die naast de 26 staat. Dat in deze fase munten in Brussel werden geslagen, is overigens niet verwonderlijk aangezien België tot 1830 nog deel uit maakte van Nederland.

Afbeelding 10. Twee bronzen gespen en een knoop uit de 17e/18e eeuw (vondstnummer 7)

3.3 Conclusie

Uit de metaalvondsten blijkt dat de Paddepoelsterweg mogelijk al sinds de 13e eeuw een functie vervulde binnen het toenmalige landschap en destijds één van de verbindingswegen vormde tussen de stad Groningen en het Groningse wierdengebied. Overige vondsten passen ook goed in het beeld van een oude weg. Verscheidene vondsten vallen onder de categorie kledingaccessoires en zonder twijfel maakten deze objecten deel uit van de persoonlijke bezittingen van toenmalige reizigers. Dit geldt overigens ook voor de munt en de penning, die waarschijnlijk eveneens tijdens de reis zijn verloren. (De 19^e-eeuwse cent maakt duidelijk dat de Paddepoelsterweg ook in die fase een infrastructurele functie vervulde, wat natuurlijk ook op historisch kaartmateriaal te zien is. De 19^e eeuwse cent, die werd aangetroffen onder de bakstenen verhardingen van de Paddepoelsterweg, duidt erop dat deze verhardingen in elk geval in of na deze tijd dateren.

4 Conclusie, beantwoording onderzoeksvragen en aanbeveling

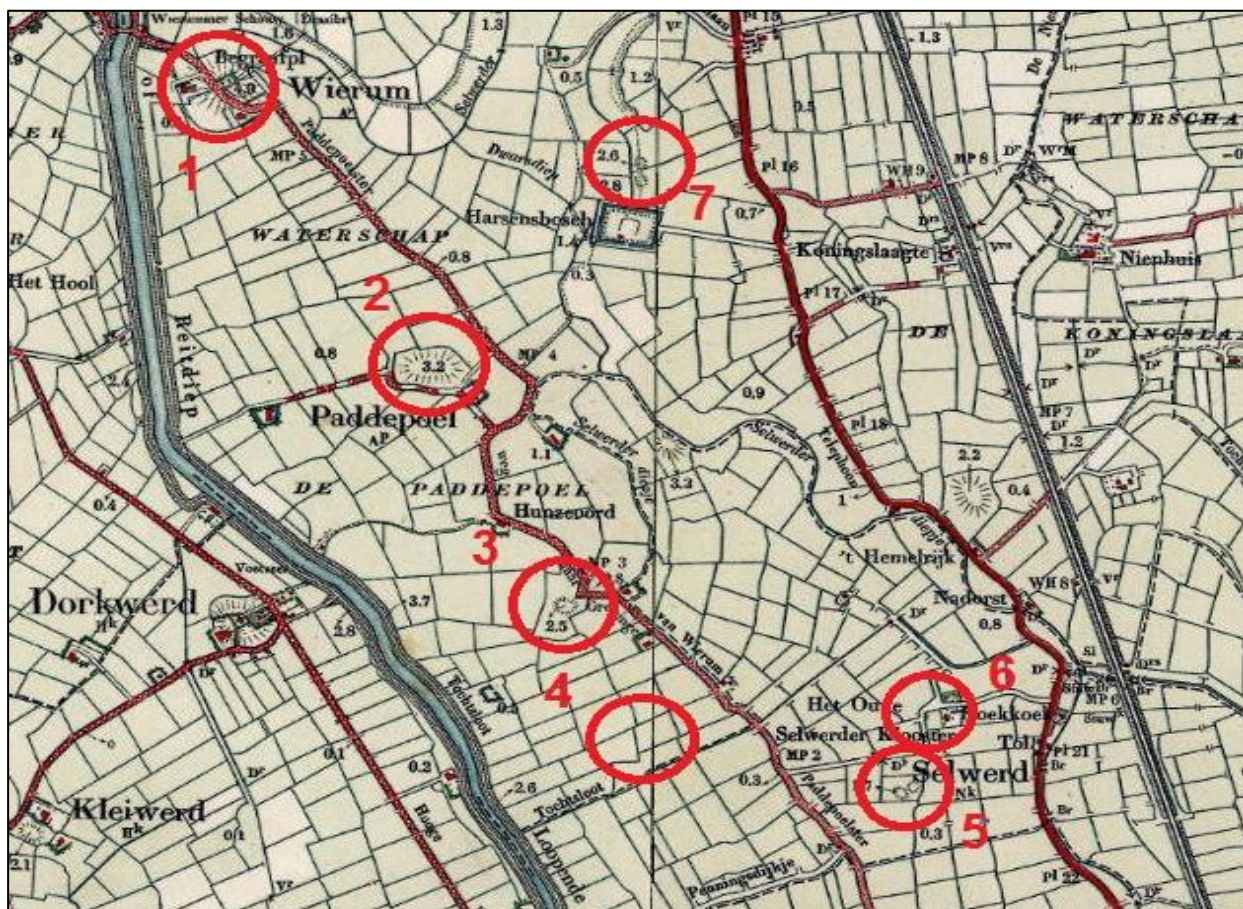
4.1 Conclusie

Bij de archeologische begeleiding bij de aanleg van het wegcunet van de Paddepoelsterweg zijn restanten van oudere fasen van de Paddepoelsterweg aangetroffen. Deze restanten bestaan uit klinkerverhardingen uit de 19^e en 20^e eeuw. Onder en tussen deze klinkerverhardingen is vondstmateriaal aangetroffen dat voor het overgrote deel bestond uit hoefijzers en hoefnagels. Dit materiaal is niet verzameld. Ander, goed dateerbaar vondstmateriaal dat wel is verzameld, bestaat uit enkele munten, een rekenpenning, knopen, sierbeslag, een lakenlood en een zwaardschedebeschermer. Dit vondstmateriaal dateert tussen de 13^e en 19^e eeuw en kan geassocieerd worden met de Paddepoelsterweg, hoewel een relatie tussen de wierde Paddepoel en vondstnummers 1 en 2, uit het noordelijk deel van het onderzoeksgebied, vanwege de geringe afstand van de weg tot de wierde niet uitgesloten kan worden. Ongetwijfeld zullen de bewoners van de wierde Paddepoel ook de Paddepoelsterweg gebruikt hebben.

Oudere sporen als sloten, wierden en dergelijke zijn niet gevonden. Wel zijn een oude oeverwal en een zone met een (vertrapt) vegetatieniveau aangetroffen. Op deze oeverwal is een klein fragment terpaardewerk daterend uit de periode rond het begin van de jaartelling gevonden. Deze vondst impliceert dat er kans bestaat op archeologische resten uit deze periode in de directe nabijheid.

Waarnemingen van de natuurlijke bodemopbouw in het onderzoeksgebied werden belemmerd door de vrij geringe ontgravingsdiepte en door het door eeuwenlang gebruik vertrapte deel van de circa bovenste 50 cm van de bodemopbouw.

Op basis van de huidige, kronkelende ligging van de weg is het verleidelijk te veronderstellen dat de Paddepoelsterweg is aangelegd of is ontstaan op oude oeverwallen of inversieruggen van het Selwerderdiepje. Binnen het onderzoeksgebied valt op dat dit kronkelige verloop wordt onderbroken door stukken kaarsrechte weg (bijvoorbeeld langs percelen '11' en 'C' op afbeelding 4). Door de problemen met de zetting van het nieuwe wegcunet (zie paragraaf 2.3) kruist de weg hier een oude meander van het Selwerderdiepje. De vraag werpt zich hierdoor op of de oude, niet-verharde weg in het verleden een ander verloop heeft gehad of dat deze rechte stukken oorspronkelijk zijn, wat zou inhouden dat de weg planmatig is aangelegd. Het meest voor de hand liggende is dat dit gebeurd zal zijn nadat het Selwerderdiepje haar functie als hoofdafwatering verloor na het afdammen ervan, na het graven van het Reitdiep tussen Dorkwerd en Wierumerschouw in de 14^e eeuw (Van den Broek 2011) en na het vervaardigen van de kaart uit 1730. Ook zal de weg verbindingen hebben gehad met de wierden Verswerd, Paddepoel en Wierum en met de steenhuisen van Selwerd (en het ernaast gelegen klooster) en Harssens en met een steenhuis aan de huidige Zernikelaan (zie afbeelding 11). De kans is daarmee groot dat in de landerijen rond de huidige Paddepoelsterweg nog stukken kleiweg uit eerdere periodes verborgen liggen. Op basis van het huidige onderzoek kan deze veronderstelling helaas niet beantwoord of geverifieerd worden.

Afbeelding 11. In paragraaf 4.1 genoemde wierden en steenhuis- en kloosterterreinen die in de middeleeuwen bewoond waren, aangegeven op een kaart uit 1905. 1: wierde Wierum, 2: wierde Paddepoel, 3: wierde Verswerd, 4: steenhuis Zernikelaan, 5: steenhuis Selwerd, 6: klooster Selwerd, 7: steenhuis Harssens. Het Selwerderdiepje slingert door het midden van de kaart, de Paddepoelsterweg is de weg die van het midden naar linksboven door de kaart loopt (bron: www.topotijdreis.nl)

4.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Op basis van de resultaten van het onderzoek kunnen de onderzoeksvragen, zoals deze gesteld zijn in het PvE, als volgt worden beantwoord;

1. Wat is de geologische/bodemkundige opbouw?
Voor zover kon worden vastgesteld, lijkt de Paddepoelsterweg aangelegd te zijn op de natuurlijke bodem in het gebied, dat bestaat uit getijdenafzettingen met oeverwallen en geulen. Door veelvuldig gebruik van de weg en het aanbrengen van diverse verhardingslagen kon niet (meer) worden vastgesteld of de weg oorspronkelijk op een kunstmatig aangebrachte verhoging is aangelegd.
2. Bevinden zich binnen het onderzoeksgebied nog archeologische resten?
Binnen het plangebied zijn, met uitzondering van de Paddepoelsterweg zelf, geen archeologische resten aangetroffen. De vondst van een fragment terpaardewerk op een oeverwal maakt het aannemelijk dat er in de directe omgeving van de weg wel kans bestaat op het aantreffen van archeologische resten uit de periode rond het begin van de jaartelling.
Zo ja, wat is de aard, omvang en datering? Wat is hun diepteligging en fysieke kwaliteit?
Het enige aantoonbare archeologische spoor betreft de Paddepoelsterweg zelf, die op basis van het aangetroffen vondstmateriaal mogelijk al uit de late 13^e eeuw stamt. Het bestaande deel van de Paddepoelsterweg is echter door zwaar verkeer en veelvuldig gebruik zó verstoord geraakt dat de oudere fasen van de weg niet meer herkenbaar aanwezig zijn. Hiervan resten slechts verspreide

vondsten die voornamelijk bestaan uit door reizigers verloren voorwerpen. De kans bestaat echter dat in het deel van de Paddepoelsterweg dat door een wegomlegging rond 1935 buiten gebruik is geraakt wél herkenbare resten van de oude, mogelijk middeleeuwse weg aanwezig zijn.

3. Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen/vondsten en het omringende landschap?
Met uitzondering van het fragment terpaardewerk en een tapkraan zijn alle vondsten te koppelen aan de Paddepoelsterweg als verbindingsweg tussen meest waarschijnlijk de stad Groningen en het wierdegebied ten noordwesten daarvan.
4. Is er sprake van verschillende bewoningsfasen?
Er is geen sprake van bewoningsfasen, wel zijn er aanwijzingen dat de Paddepoelsterweg een fasering heeft.
5. Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig en wat is hun ruimtelijke spreiding, datering en conservering?
Het vondstmateriaal bestaat, met uitzondering van een scherfje terpaardewerk, vrijwel uitsluitend uit metalen voorwerpen, die verspreid over het gehele wegtracé zijn gevonden. De metalen voorwerpen dateren tussen de 13e en 19e eeuw, en de conservering is over het algemeen matig.
6. Wat is de relatie van deze archeologische resten met de in de omgeving van het onderzoeksgebied aangetroffen archeologische resten?
In de omgeving van het onderzoeksgebied liggen (restanten van) diverse wierden, steenhuizen en kloosterterreinen. De Paddepoelsterweg zal deel geweest zijn van de verbindingswegen onderling en met de stad Groningen in het bijzonder. Een aantal van deze wierden zal van oorsprong stammen uit het begin van de jaartelling, net als veel verdwenen/overslibde huisplaatsen die bekend zijn in de omgeving van het onderzoeksgebied. Mogelijk ligt zo'n overslibde huisplaats in de directe omgeving van de Paddepoelsterweg, globaal tussen Paddepoelsterweg 11 en 13. Hier werd tijdens de archeologische begeleiding namelijk een scherfje terpaardewerk in het wegcunet gevonden.
7. Zijn er sporen van landinrichting en waaruit bestaan deze?
Dergelijke sporen zijn niet aangetroffen.
8. Is er een dijktracé aanwezig?
De aanwezigheid van een dijktracé kon niet worden vastgesteld maar kan tevens niet worden uitgesloten.
9. Zijn er oude meanders van het Selwerderdiepje aanwezig?
Zeer waarschijnlijk kruist de Paddepoelsterweg ten zuiden van de wierde Paddepoel, globaal ter hoogte van werkput 5, een oude meander. Deze informatie is echter gebaseerd op secundaire aanwijzingen.

4.3 Aanbeveling

Na het graven van het Van Starckenborghkanaal in 1935 is de Paddepoelsterweg vlak voor de kruising bij het kanaal iets verlegd. De oorspronkelijke weg is daarbij niet opgeruimd en ligt nu verborgen onder het maaiveld in een groenstrook langs de huidige weg. MUG Ingenieursbureau b.v. beveelt aan dit stuk oorspronkelijke weg te beschermen tegen verdere bodemingrepen.

Literatuur en bronnen

Gebruikte literatuur:

- Brandt, R.W. et al. (eds.), 1992. *Archis, Archeologisch basisregister, versie 1.0*. Amersfoort.
- Broek, van den, J., 2011. *Een kronkelend verhaal. Nieuw licht op de oude Hunze*. Gorcum.
- Roller, de, G.J., 2016. *Programma van Eisen voor de archeologische begeleiding van de herinrichting van de Paddepoelsterweg te Groningen, gemeente Groningen (GR)*. Leek (MUG-publicatie 2016-81).
- Schroor, M., 1996. *De Atlas der Provinciële landen van Groningen 1722-1736*. Groningen.

Geraadpleegde bronnen:

- <http://fleximap.groningen.nl/gnmaps/monumenten/>;
- <http://www.kadaster.nl>;
- <http://www.topotijdreis.nl>.

Lijst met afbeeldingen en verantwoording

- Afbeelding 1. Topografische kaart, inclusief RD-coördinaten, met hierop aangegeven de onderzoekslocatie (aangegeven met een rode lijn) en omgeving
(bron: *Topografische Dienst Nederland*)
- Afbeelding 2. Werkput 14: de Paddepoelsterweg tijdens de werkzaamheden, gezien richting het noordwesten. De wierde Paddepoel, waar de weg haar naam aan ontleent, ligt achter de bomen in het midden van de foto (foto: *MUG Ingenieursbureau b.v.*)
- Afbeelding 3. Profielopname in de as van de weg (werkput 8, dwarsprofiel). De natuurlijke klei onder de puinverharding is geheel vertrapt (foto: *MUG Ingenieursbureau b.v.*)
- Afbeelding 4. Handmatig opgeschaafd deel van het vlak in werkput 8: resten van een vertrapt vegetatieniveau tekenen zich af als donkergrijze vlekken in de grijze klei
(foto: *MUG Ingenieursbureau b.v.*)
- Afbeelding 5. In juli 1730 vervaardigde kaart van het onderzoeksgebied, geplot op de huidige kadastrale ondergrond. De Paddepoelsterweg loopt langs de linkerkant van de kaart. Met uitzondering van de situatie bij het Van Starckenborghkanaal is de ligging van de weg de afgelopen 286 jaar niet gewijzigd (bron: <http://fleximap.groningen.nl/gnmaps/monumenten/>)
- Afbeelding 6. Het algemene beeld tijdens de archeologische begeleiding: diep in de klei weggedrukte puinsporen (foto: *MUG Ingenieursbureau b.v.*)
- Afbeelding 7. Pad van hardgebakken klinkers in de as van de weg bij boerderij Hunzeroord, in overzichts- en detailfoto (foto: *MUG Ingenieursbureau b.v.*)
- Afbeelding 8. De Paddepoelsterweg vóór en na de aanleg van het Van Starckenborghkanaal op kaartmateriaal uit respectievelijk 1905 en 1935. Op de rechterafbeelding, is met een groene lijn het oude, onder de grasmat waarschijnlijk nog aanwezige verloop van de weg aangegeven (bron: www.topotijdreis.nl)
- Afbeelding 9. Laatmiddeleeuwse bronzen zwaardschedebeschermer (vondstnummer 1)
(foto: *MUG Ingenieursbureau b.v.*)
- Afbeelding 10. Twee bronzen gespen en een knoop uit de 17^e/18^e eeuw (vondstnummer 7)
(foto: *MUG Ingenieursbureau b.v.*)
- Afbeelding 11. In paragraaf 4.1 genoemde wierden en steenhuis- en kloosterterreinen die in de middeleeuwen bewoond waren, aangegeven op een kaart uit 1905. 1: wierde Wierum, 2: wierde Paddepoel, 3: wierde Verswerd, 4: steenhuis Zernikelaan, 5: steenhuis Selwerd, 6: klooster Selwerd, 7: steenhuis Harssens. Het Selwerderdiepje slingert door het midden van de kaart, de Paddepoelsterweg is de weg die van het midden naar linksboven door de kaart loopt (bron: www.topotijdreis.nl).

Bijlage 1 Putten- en sporenkaart

Legenda

- vondsnummer
- X puntvondst
- locatie profiel
- werkput
- ▨ oude meander
- ▨ oeverwal
- ▨ Pieterpad

0 25 Meters

MUG Ingenieursbureau
 Grooten Polderpoortweg 4B
 3906 AB Grooten Polderpoort
 T +31 (0) 36 531 1111
 E info@mug.nl
 W www.mug.nl

MUG
 ingenieursbureau

Projectnummer: 95167316
 Datum: 29-9-2016
 Versie: 1
 Schaal: 1:500
 Tekening: TK
 Ontwerper: AJM
 Controleur: JPM
 Uitgever: C&G

Bijlage 2 Vondstenlijst

vondstnummer	splitsnr	categorie algemeen	aantal	gewicht (gr)	opmerking
1	1.1	aardewerk, draaischijf	1	6,12	steengoed witbakken en blauw glazuur
1	1.2	metaal	1	21,8	riembeslag (paardentuig?)
1	1.3	metaal	2	2,5	2x munt
2	2.1	metaal	1	1,25	knoopje hartvormig
3	3.1	metaal	2	4	gesp, knoop
4	4.1	metaal	4	80,01	2x knoop, 1 x lakenlood, 1x tapkraan
5	5.1	metaal	1	2,73	munt cent Willem I 1826
6	6.1	bouwmateriaal	1	1364	hardgebakken klinker 18,5x9x4
7	7.2	metaal	3	16,29	2x gesp, 1x knoop
7	7.1	aardewerk, draaischijf	2	26,9	1x roodbakkend met glazuur, 1x witbakkend met glazuur
8	8.1	aardewerk, handvorm	1	1,97	terpaardewerk

Bijlage 3 Determinatielijst metaal

vondstnummer	werkput	objecttype	metaal soort	datering	opmerking
1	1	kwart plak?	koper	16e eeuw	
1	1	rekenpenning	geel koper	1515-1559	Geslagen in Nuremburg, penningmeester Iorg Schultes
1	1	zwaarschedebeschermer	brons	13e eeuw	
3	8	fragment gesp	brons	15e eeuw	
3	8	fragment sierbeslag	brons	1300-1500	
4	9	knoop	tin	17e eeuw	
4	9	knoop	tin	17e eeuw	
4	9	fragment kraan plus tap	brons	17e-18e eeuw	
4	9	lakenlood	lood	17e-18e eeuw	
5	9	cent	koper	1826	
7	13	gesp	brons	17e eeuw	
7	13	fragment gesp	brons	17e-18e eeuw	
7	13	knoop	brons	17e eeuw	
2	2	hartvormig sierbeslag	brons	17e eeuw	

Zernikelaan 8
9351 VA LEEK
Postbus 136
9350 AC LEEK
T (0594) 55 24 20
F (0594) 55 24 99
E info@mug.nl
I www.mug.nl